

VARRON

Économie rurale, livre premier

Texte établi, traduit et commenté
par Jacques Heurgon, Paris, Les
Belles Lettres, 1978, LXXXX
+ 191 pp. (87 de dobles)

És molt difícil comentar breument una edició com la que ens ocupa per a la qual el nom de J. Heurgon ja és prou garantia. De tota manera, és convenient donar-ne notícia més com a homenatge que no pas, com a judici.

Les vuitanta-cinc primeres pàgines ens presenten una acurada introducció a un tema tan complex com el de la figura de Varró on amb un bon criteri ha sabut prescindir de tot allò que no tenia relació directa o bé una importància fonamental per a les *Res Rusticae*, i que resulta per això un treball ajornat i clar sobre aquest personatge. Aquestes característiques, i la informació bibliogràfica i de fonts de primera mà, fan que pugui constituir un excellent camí d'aproximació a Varró amb atinades valoracions i puntualitzacions sobre les monografies que fan encara més útil, sobretot per a l'especialista, la seva consulta. Notablement cal destacar els judicis crítics respecte de l'important estudi de R. Martin amb noves propos-

tes de cronologia. Pel que fa a les fonts, hem de remarcar que constitueix un dels temes de tractament més reeixit on no manquen molts punts de vista originals que són per ells mateixos una aportació especialment en el cas de la importància dels *Sasernae* i de *Cn. Tramelius Scrofa*. En la part dedicada a l'estil, reprèn J. Heurgon una línia d'estudi iniciada ja fa molts anys que cristallitza en aquest apartat introductiu. L'estudi de la influència i tradició posterior de l'obra de Varró donen pas a l'estudi del text, la *facies* del qual encara ha de presentar unes influències humanístiques indubtables puix que depèn d'un còdex perdut per a una de les tradicions, el *Marcianus*, conservat per les anotacions de Policià i de Victorius (*P, Cod. Vict.*), i copiat pel *Laurentianus* 51, 4 (*b*), i d'altra banda només es fonamenta en el *Parisinus* 8642 A (ss. XII-XIII) i el seu descendent, *Laurentianus* 30, 10 (*m*), a més d'altres *recentiores* del segle xv fonamentalment. Evidentment la dualitat *R,b/A,m* anunciada per J. Heurgon es manifesta certament molt sovint a l'aparat crític, que encara en l'estat actual de la recerca no pot presentar novetats extraordinàries bé que el poder

disposar del treball de D. Petit ha situat l'editor davant els seus antecessors en una perspectiva pel que fa als manuscrits *recentiores* veritablement envejable. No hi manquen tampoc ingenioses solucions com la de l'abreujament -l- dels manuscrits desenvolupada en un mot de la família de *legere*. Una visió crítica de les principals edicions i traduccions tanca aquesta informació, a la qual voldríem afegir el text (sobre el de Keil i Goetz reduïnt l'aparat) i traducció que Mn. Salvador Galmés publicà el 1928 a la *Fundació Bernat Metge* amb el títol *Del Camp*. La nota que recull el propòsit de l'editor defineix ben clarament l'aportació del text d'aquesta edició com a aproximació al que pogué ésser l'obra i la llengua de Varró. No cal entrar en detalls sobre la tra-

ducció ajustada al text, sense concessions supèrflues, no trencant mai amb mà mestra l'esperit de la llengua francesa, tot conservant una imatge molt aconseguida del llatí que emprà l'autor.

El comentari és veritablement excepcional i en ell queda reflectida la formació i el sediment que els anys d'estudi i d'especialització han portat a l'autor, que té una visió gairebé universal de tots els aspectes que envolten el text i que fan que el centenar de pàgines que ocupa siguin des d'ara el comentari diguéssim oficial d'aquesta obra de Varró, a l'estudi del qual tantes coses ha aportat i aporta la filologia francesa que en aquest cas és de nou encimbellada per J. Heurgon en una de les seves millors contribucions. — M. MAYER.